

Decizia nr. 508 / 7 octombrie 2014

referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal

Emitent: Curtea Constituțională

Publicată în: Monitorul Oficial nr. 843 din 19 noiembrie 2014

Augustin Zegrean	- președinte
Valer Dorneanu	- judecător
Toni Greblă	- judecător
Petre Lăzăroiu	- judecător
Mircea Ștefan Minea	- judecător
Daniel Marius Morar	- judecător
Mona-Maria Pivniceru	- judecător
Puskas Valentin Zoltan	- judecător
Cristina Teodora Pop	- magistrat-asistent

Cu participarea reprezentantului Ministerului Public, procuror Marinela Mincă.

1. Pe rol se află soluționarea excepției de neconstituționalitate a prevederilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, excepție ridicată de procuror în Dosarul nr. 12.074/231/2013 al Curții de Apel Galați - Secția penală și pentru cauze cu minori și care formează obiectul Dosarului Curții Constituționale nr. 204 D/2014.

2. La apelul nominal se constată lipsa părților, față de care procedura de citare este legal îndeplinită.

3. Cauza fiind în stare de judecată, președintele acordă cuvântul reprezentantului Ministerului Public, care arată că în prezenta cauză este criticată lipsa unei norme tranzitorii care să permită incidența împăcării în cauzele aflate în curs de judecată, dar în care s-a depășit momentul citirii actului de sesizare la data intrării în vigoare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal. Se observă tendința de limitare a incidenței acestei instituții în reglementarea actualului cod, împăcarea producând efecte, potrivit art. 159 alin. (3) din cuprinsul acestuia, numai între părți, în măsura în care are loc până la citirea actului de sesizare a instanței, spre deosebire de reglementarea din vechiul Cod penal, care permitea, conform art. 132, în situația împăcării, atât solidaritatea activă, cât și solidaritatea pasivă, iar aceasta putea interveni până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești. Se arată că, în măsura în care părțile doresc să se împace și ambele coduri prevăd posibilitatea împăcării pentru o anumită infracțiune, legea penală mai favorabilă este Codul penal din 1969, în timp ce, pentru acele infracțiuni pentru care doar Codul penal în vigoare prevede împăcarea ca modalitate de înlăturare a răspunderii penale, actualul Cod constituie legea penală mai favorabilă. Se susține că împăcarea, din punctul de vedere al dreptului penal, este o cauză de înlăturare a răspunderii penale, iar din punct de vedere procesual-penal, reprezintă un impediment în desfășurarea procesului penal. Se arată că, fiind o instituție cu o puternică componentă de drept substanțial, aceasta este supusă principiului aplicării legii penale mai favorabile. Se subliniază faptul că, pentru situații tranzitorii similare, Curtea Constituțională, făcând aplicarea principiului prevăzut la art. 15 alin. (2) din Legea fundamentală, a stabilit că trebuie avut în vedere primul termen de judecată la care procedura este legal îndeplinită. Se conchide că, potrivit acestei jurisprudențe, și în prezenta cauză momentul citirii actului de sesizare va fi considerat primul termen de judecată.

CURTEA,

având în vedere actele și lucrările dosarului, constată următoarele:

4. Prin Încheierea din 6 martie 2014, pronunțată în Dosarul nr. 12.074/231/2013, Curtea de Apel Galați - Secția penală și pentru cauze cu minori a sesizat Curtea Constituțională cu excepția de neconstituționalitate a prevederilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, excepție ridicată de procuror într-o cauză având ca obiect stabilirea vinovăției inculpatului sub aspectul săvârșirii infracțiunii de furt calificat, în cadrul căreia a fost formulată cerere de împăcare a părților, potrivit dispozițiilor textului criticat.

5. În motivarea excepției de neconstituționalitate se susține că prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal sunt neconstituționale în condițiile în care acestea înlătură aplicarea legii penale mai favorabile în situațiile tranzitorii în care inculpații au fost trimiși în judecată înaintea datei intrării în vigoare a Codului penal, pentru săvârșirea unor infracțiuni pentru care împăcarea părților nu înlătură răspunderea penală, potrivit dispozițiilor Codului penal din 1969, cauze în care, la data de 1 februarie 2014, se depășise momentul citirii actului de sesizare a instanței.

6. Referitor la pretinsa încălcare prin textul criticat a principiului aplicării legii penale mai favorabile, se face trimitere la considerentele Deciziei Curții Constituționale nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, prin care s-a constatat că prevederile art. 320¹ din Codul de procedură penală din 1968 sunt neconstituționale în măsura în care înlătură aplicarea legii penale mai favorabile. Se arată că acestea sunt valabile mutatis mutandis în cazul dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, în privința situațiilor tranzitorii. Se observă că legiuitorul nu a prevăzut în mod expres aplicarea legii penale mai favorabile în situația inculpaților trimiși în judecată, înaintea datei intrării în vigoare a Codului penal, pentru infracțiuni pentru care împăcarea părților nu înlătura răspunderea penală, conform dispozițiilor Codului penal din 1969, în cauzele în care citirea actului de sesizare a instanței a avut loc înaintea datei de 1 februarie 2014. Se arată că, pentru respectarea dispozițiilor constituționale invocate, în aceste cauze trebuie să se țină cont de caracterul mai favorabil al dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, în caz contrar textul criticat fiind de natură a încălca prevederile art. 15 alin. (2) din Legea fundamentală.

7. Cu privire la pretinsa încălcare prin prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal a dispozițiilor art. 16 alin. (1) din Constituție, se subliniază faptul că până la data intrării în vigoare a Codului penal, pentru infracțiunile de furt sau furt calificat, împăcarea părților nu înlătura răspunderea penală. Astfel, prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal, în lipsa unor dispoziții referitoare la situații tranzitorii, vor fi aplicabile în cauzele penale referitoare la infracțiuni de furt sau furt calificat săvârșite înaintea datei de 1 februarie 2014, nejudicate definitiv până la această dată, în care nu a fost depășit momentul citirii actului de sesizare a instanței până la data anterior arătată, în timp ce în cauze penale din aceeași categorie, în care citirea actului de sesizare a instanței a avut loc până la data intrării în vigoare a Codului penal, nu va putea opera instituția împăcării părților. Se susține, prin urmare, existența unei discriminări între cele două categorii de inculpați, care se află în situații juridice identice, sub aspectul aplicabilității acestei cauze de înlăturare a răspunderii penale. Se arată că diferența de regim juridic supusă analizei nu are o justificare obiectivă și rezonabilă, întrucât durata fiecărei etape procesuale depinde de factori aleatorii care nu țin de voința părților.

8. Curtea de Apel Galați - Secția penală și pentru cauze cu minori opinează că prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal contravin dispozițiilor constituționale ale art. 15 alin. (2) și art. 16 alin. (1), în măsura în care acestea nu se aplică în cauzele penale aflate pe rolul instanțelor la data de 1 februarie 2014, referitoare la infracțiuni pentru care împăcarea părților nu înlătura răspunderea penală, conform Codului penal din 1969, în care citirea actului de sesizare a instanței a avut loc înaintea datei arătate. Se arată că, în lipsa unor dispoziții exprese referitoare la aplicarea textului criticat în situații tranzitorii, se impune aplicarea jurisprudenței în materie a Curții Constituționale și a Curții Europene a Drepturilor Omului. Se susține că împăcarea părților este o instituție juridică mixtă, de drept penal substanțial și procesual, căreia îi sunt aplicabile considerentele Deciziei Curții Constituționale nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011.

Se arată că textul criticat, reglementând o cauză de înlăturare a răspunderii penale, trebuie aplicat tuturor cauzelor penale în curs de soluționare la data intrării sale în vigoare, indiferent de stadiul procesual în care acestea se află, o interpretare contrară fiind de natură a încălca principiul aplicării legii penale mai favorabile și principiul egalității în drepturi. În acest sens, se face trimitere la Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 17 septembrie 2009, pronunțată în Cauza Scoppola împotriva Italiei, prin care instanța europeană a stabilit că aplicarea unui tratament diferit unor situații juridice identice trebuie să aibă o justificare obiectivă și rezonabilă.

9. Potrivit art. 30 alin. (1) din Legea nr. 47/1992, încheierea de sesizare a fost comunicată președinților celor două Camere ale Parlamentului, Guvernului și Avocatului Poporului, pentru a-și exprima punctele de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

10. Avocatul Poporului susține că prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal sunt constituționale în măsura în care nu împiedică aplicarea legii penale mai favorabile faptelor săvârșite anterior datei intrării în vigoare a Codului penal, cauze în care la această dată se depășise momentul procedural al citirii actului de sesizare a instanței. Se face trimitere la deciziile Curții Constituționale nr. 1.483 din 8 noiembrie 2011 și nr. 1.092 din 18 decembrie 2012, prin care instanța de contencios constituțional a subliniat că o dispoziție penală este neconstituțională în măsura în care nu permite aplicarea legii penale mai favorabile tuturor situațiilor juridice născute sub imperiul legii vechi și care continuă să fie judecate sub legea nouă, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare și, respectiv, că, potrivit prevederilor art. 15 alin. (2) din Legea fundamentală, ori de câte ori există norme mai favorabile, acestea vor fi aplicabile fie retroactivând, fie ultraactivând. Se arată că în determinarea legii penale mai favorabile trebuie avute în vedere atât condițiile de incriminare și de tragere la răspundere penală, cât și cele referitoare la cauzele care înlătură răspunderea penală. Se subliniază faptul că o astfel de cauză este și împăcarea părților, ea având ca efect încetarea dreptului statului de tragere la răspundere penală și, pe cale de consecință, de aplicare a unei pedepse. Se arată că, potrivit art. 5 din Codul penal, atunci când, de la săvârșirea infracțiunii până la judecarea definitivă a cauzei, intervine o lege care prevede o cauză de înlăturare a răspunderii penale, respectiv împăcarea părților, această lege va fi apreciată ca fiind mai favorabilă.

11. Președinții celor două Camere ale Parlamentului și Guvernul nu au comunicat punctele lor de vedere asupra excepției de neconstituționalitate.

CURTEA,

examinând încheierea de sesizare, punctul de vedere al Avocatului Poporului, raportul întocmit de judecătorul-raportor, concluziile procurorului, dispozițiile legale criticate, raportate la prevederile Constituției, precum și Legea nr. 47/1992, reține următoarele:

12. Curtea Constituțională a fost legal sesizată și este competentă, potrivit dispozițiilor art. 146 lit. d) din Constituție, precum și ale art. 1 alin. (2), ale art. 2, 3, 10 și 29 din Legea nr. 47/1992, să soluționeze excepția de neconstituționalitate.

13. Obiectul excepției de neconstituționalitate îl constituie prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal, care au următorul cuprins: "Împăcarea produce efecte numai cu privire la persoanele între care a intervenit și dacă are loc până la citirea actului de sesizare a instanței."

14. Se susține că textele criticate contravin dispozițiilor constituționale ale art. 15 alin. (2) referitor la neretroactivitatea legii și art. 16 alin. (1) cu privire la egalitatea în drepturi.

15. Examinând excepția de neconstituționalitate, Curtea constată că dispozițiile art. 159 alin. (3) din Codul penal reglementează împăcarea ca una dintre cauzele care înlătură răspunderea penală. Pentru a determina însă natura juridică a acestei instituții, respectiv dacă aceasta este una de drept penal substanțial sau procedural, Curtea, în conformitate cu cele statuate prin Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I,

nr. 853 din 2 decembrie 2011, va avea în vedere următoarele criterii: obiectul de reglementare al normei, scopul reglementării și rezultatul la care conduce norma. Așadar, așezarea dispozițiilor de drept penal și a celor procesual penale în Codul penal sau în Codul de procedură penală nu constituie un criteriu pentru stabilirea naturii lor (a se vedea Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011 și Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului din 17 septembrie 2009, pronunțată în Cauza Scoppola împotriva Italiei (nr. 2), paragrafele 111, 112 și 113). De asemenea, dacă aplicarea concretă a unei norme la o speță dedusă judecării, indiferent de ramura de drept căreia îi aparține, aduce o schimbare cu privire la condițiile de tragere la răspundere penală și de aplicare a pedepselor, aceasta va cădea sub incidența principiului aplicării legii penale mai favorabile.

16. Din perspectiva criteriilor anterior enumerate, Curtea reține că dispozițiile art. 159 alin. (3) din Codul penal, sub aspectul obiectului, reglementează o cauză de înlăturare a răspunderii penale. Sub aspectul scopului reglementării, acestea atribuie un drept părților procesului penal, nefiind o normă care să reglementeze proceduri. De asemenea, având în vedere criteriul rezultatului produs de norma analizată, acesta constă în înlăturarea răspunderii penale. Rezultă, astfel, că norma criticată este de drept penal substanțial, căzând sub incidența aplicării legii penale mai favorabile.

17. Referitor la acest din urmă principiu, Curtea Constituțională, prin considerentele cu valoare de principiu ale Deciziei nr. 265 din 6 mai 2014, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 372 din 20 mai 2014, a statuat că nu este permisă combinarea prevederilor din legi succesive în stabilirea și aplicarea legii penale mai favorabile. În acest sens, este evident că în situația în care judecătorul apreciază că legea penală mai favorabilă este Codul penal din 1969, atunci dispozițiile art. 159 alin. (3) din Codul penal nu sunt aplicabile. Abia în situația în care instanța consideră că lege penală mai favorabilă este Codul penal, vor fi aplicate dispozițiile art. 159 alin. (3), condiție *sine qua non* pentru ca prezenta critică de neconstituționalitate să fie analizată.

18. Codul penal în vigoare prevede împăcarea ca modalitate de înlăturare a răspunderii penale, și prin urmare de stingere a acțiunii penale, conform art. 16 alin. (1) lit. g) din Codul de procedură penală, și pentru infracțiuni în cazul cărora Codul penal din 1969 nu prevedea dreptul părților de a se împăca (una dintre aceste infracțiuni fiind și furtul calificat, reglementat la art. 209 din Codul penal din 1969 și la art. 229 din Codul penal). Însă, conform dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, pentru ca împăcarea să producă efectele juridice arătate, aceasta trebuie să intervină până la citirea actului de sesizare a instanței.

19. Curtea constată că intrarea în vigoare a Codului penal a creat, în raport cu stadiul soluționării cauzelor penale având ca obiect constatarea săvârșirii infracțiunilor analizate, trei situații procesuale diferite. Prima dintre acestea privește situația cauzelor soluționate definitiv până la data intrării în vigoare a Codului penal, cărora prevederile art. 159 alin. (3) din acest cod nu le sunt aplicabile. A doua se referă la situația cauzelor aflate în curs de soluționare la data intrării în vigoare a Codului penal, în cazul cărora la data anterior referită nu a fost depășit momentul citirii actului de sesizare a instanței, cauze în care textul criticat poate fi aplicat. În fine, a treia ipoteză are în vedere situația cauzelor în curs de soluționare la data intrării în vigoare a Codului penal, în care, la data arătată fusese depășit momentul citirii actului de sesizare a instanței.

20. Curtea reține că doar cu privire la această din urmă situație se pune problema constituționalității aplicării/neaplicării dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal în situații tranzitorii. Legiuitorul nu a reglementat însă în terminis procedura ce se impune a fi urmată în cazul împăcării ce intervine în cauzele începute sub imperiul Codului penal din 1969, dar în care momentul citirii actului de sesizare a instanței a fost depășit la data intrării în vigoare a Codului penal. Potrivit dispozițiilor art. 15 alin. (2) din Legea fundamentală, în aceste cauze

va fi aplicată legea penală mai favorabilă. Aceasta poate fi, așa cum s-a arătat mai sus, fie Codul penal din 1969, fie Codul penal în vigoare.

21. Din perspectiva aplicării principiului constituțional anterior enunțat, reglementarea de către legiuitor a termenului citirii actului de sesizare a instanței, ca ultim moment în care poate interveni împăcarea, conform dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, este pe deplin justificată prin finalitatea urmărită, constând în limitarea în timp a stării de incertitudine în derularea raporturilor juridice și în restrângerea posibilității de exercitare abuzivă a acestui drept. În acest sens, prin Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, Curtea a reținut că instituirea de către legiuitor a unor termene procesuale asigură ordinea de drept, indispensabilă pentru valorificarea drepturilor proprii, cu respectarea atât a intereselor generale, cât și a drepturilor și intereselor legitime ale celorlalți titulari, cărora statul este ținut, în egală măsură, să le acorde ocrotire. S-a arătat însă, prin aceeași decizie, că legiuitorul trebuie să aibă în vedere și faptul că instituirea unor astfel de exigențe trebuie să aibă un caracter rezonabil, astfel încât aceasta să nu constituie o restrângere excesivă a exercitării vreunui drept, de natură să afecteze însăși existența dreptului în cauză (a se vedea în acest sens și Decizia nr. 766 din 15 iunie 2011, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 549 din 3 august 2011).

22. Tot prin Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, Curtea a subliniat faptul că durata procesului și finalizarea acestuia depind adesea de o serie de factori, cum sunt: gradul de operativitate a organelor judiciare; incidente legate de îndeplinirea procedurii de citare; complexitatea cazului și alte împrejurări care pot să întârzie soluționarea cauzei (de exemplu, în situația disjungerii cauzei față de un coautor, acesta, grație întârzierii finalizării fazei de urmărire penală, spre deosebire de celălalt coautor, poate apela la procedura simplificată). S-a reținut, de asemenea, că, în numeroase cazuri, durata proceselor nu depinde numai de atitudinea părților care pot formula sau nu diverse cereri sau se pot afla în situații de natură obiectivă, ci se datorează unor alte circumstanțe, care țin de organizarea justiției și de gradul de încărcare a activității parchetelor și instanțelor.

23. Pe cale de consecință, pentru a răspunde exigențelor principiului constituțional al aplicării legii penale mai favorabile, prevăzut la art. 15 alin. (2) din Constituție, așa cum acesta a fost detaliat în jurisprudența Curții Constituționale, Curtea reține că dispozițiile art. 159 alin. (3) din Codul penal sunt constituționale numai în măsura în care, până la încetarea situațiilor tranzitorii, în virtutea principiului constituțional al aplicării legii penale mai favorabile, împăcarea poate interveni și în cauzele începute înaintea datei intrării în vigoare a Codului penal și în care a fost depășit momentul citirii actului de sesizare a instanței.

24. Curtea reține că a pronunțat o soluție asemănătoare prin Decizia nr. 1.470 din 8 noiembrie 2011, prin care a constatat că dispozițiile art. 320¹ din Codul de procedură penală sunt neconstituționale în măsura în care nu permit aplicarea legii penale mai favorabile tuturor situațiilor juridice născute sub imperiul legii vechi și care continuă să fie judecate sub legea nouă, până la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare. O dispoziție legală care a comportat abordări similare se regăsește și în art. 10 alin. (1) teza întâi din Legea nr. 241/2005 pentru prevenirea și combaterea evaziunii fiscale, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 672 din 27 iulie 2005. În privința acesteia Curtea a reținut, prin Decizia nr. 932 din 14 decembrie 2006, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr. 42 din 19 ianuarie 2007, că principiul aplicării legii penale sau contravenționale mai favorabile are efecte și asupra raporturilor juridice penale sau contravenționale născute anterior intrării sale în vigoare și a constatat că primul termen de judecată poate fi considerat cel imediat următor datei intrării în vigoare a Legii nr. 241/2005, indiferent de faza în care se află judecarea procesului penal.

25. Curtea constată că, spre deosebire de cele stabilite în Decizia nr. 932 din 14 decembrie 2006, anterior referită, pentru a se atinge finalitatea urmărită, aceea a limitării în timp a stării de incertitudine în derularea raporturilor juridice și a prevenirii abuzului de drept, în situațiile tranzitorii mai sus arătate, este necesar ca momentul până la care poate interveni împăcarea

(stabilit de legiuitor ca fiind momentul citirii actului de sesizare a instanței) să poată fi determinat în mod obiectiv. Având în vedere că, potrivit prevederilor art. 147 alin. (4) din Constituție și ale art. 11 alin. (3) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, deciziile instanței de contencios constituțional sunt general obligatorii de la data publicării lor în Monitorul Oficial al României, Partea I, și au putere numai pentru viitor, Curtea reține că, în situațiile tranzitorii arătate, împăcarea poate interveni până la primul termen de judecată stabilit ulterior datei publicării prezentei decizii în Monitorul Oficial al României, Partea I.

26. În legătură cu efectele prezentei decizii, Curtea reține că, potrivit prevederilor art. 147 alin. (4) din Constituție, coroborate cu cele ale art. 11 alin. (3) din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, deciziile instanței de contencios constituțional au putere numai pentru viitor, iar dreptul de a formula cerere de revizuire, potrivit art. 453 alin. (1) lit. f) din Codul de procedură penală, îl au doar părțile din cauza în care a fost invocată prezenta excepție de neconstituționalitate.

27. Curtea constată, totodată, că textul criticat se aplică în mod egal categoriilor de persoane la care face referire critica de neconstituționalitate, motiv pentru care nu poate fi reținută încălcarea prin prevederile art. 159 alin. (3) din Codul penal a dispozițiilor art. 16 alin. (1) din Constituție.

28. Pentru considerentele expuse mai sus, în temeiul art. 146 lit. d) și al art. 147 alin. (4) din Constituție, precum și al art. 1 - 3, al art. 11 alin. (1) lit. A.d) și al art. 29 din Legea nr. 47/1992, cu unanimitate de voturi,

CURTEA CONSTITUȚIONALĂ

În numele legii

DECIDE:

Admite excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 159 alin. (3) din Codul penal, excepție ridicată de procuror în Dosarul nr. 12.074/231/2013 al Curții de Apel Galați - Secția penală și pentru cauze cu minori, și constată că acestea sunt constituționale în măsura în care se aplică tuturor inculpaților trimiși în judecată înaintea datei intrării în vigoare a Legii nr. 286/2009 privind Codul penal și pentru care la acea dată momentul citirii actului de sesizare fusese depășit.

Definitivă și general obligatorie.

Decizia se comunică Curții de Apel Galați și se publică în Monitorul Oficial al României, Partea I.

Pronunțată în ședința din data de 7 octombrie 2014.

PREȘEDINTELE CURȚII CONSTITUȚIONALE

AUGUSTIN ZEGREAN

Magistrat-asistent,
Cristina Teodora Pop